

A magyar botanika történetének egy kis pótléka.

Irta: Zahlbruckner Sándor dr. (Wien).

LUMNITZER ISTVÁN a Flora Posoniensis (Lipsiae 1791) szerzőjének élete és működése körül való kutatásaim közben Pozsony-Szent-György sz. kir. város jól rendezett irattárában a kir. magyar helytartótanácsnak a XVIII. század utolsó évtizedéből származó három nyomtatott rendeletére bukkantam, melyek megérdemlik, hogy a feledés homályából kiragadtassanak. Ezen rendeletek egyrészt azon ideális iparkodásból eredtek, hogy egy Magyar Flóra számára a magyar korona országainak minden részéből növények gyűjtesenek, másrészt azonban azon kívánságból, hogy az 1784-ben Budáról Pestre áthelyezett egyetemi növénykert számára értékes növényanyag szereztessék.

Ezen rendeletek kibocsátásának ideje a scientia amabilisnek Magyarországon klasszikus periodusába esik, azon időbe, midőn KITAIBEL elérte munkásságának tetőpontját, a kiről KANITZ joggal mondhatta, hogy az összes magyar botanikusok közül hazája érdekében legtöbbet tett. Azt hiszem, hogy nincsen kizárva az, hogy az alább közzétett kir. magyar helytartótanácsi rendeleteke KITAIBEL kezdeményezésére bocsátották ki, vagy hogy ő legalább is azok szövegezésébe befolyt. E mellett szól azon körülmény, hogy KITAIBEL főmunkájának (Icones Pl. rar. Hung.) bevezetésében (I. XXXII. old.) ugyanazon szavakkal emlékszik meg munkatársainak (MAUKSCH T., GENERSICH S., WOLNY A. és BUDAY A.) buzgóságáról, melyekkel a 29,956. sz. rendelet az ő működésüket dicséri. Hogy a megnevezett munkatársak közül MAUKSCH T. követte a leghívebben a 4487. sz. rendelet intézkedéseit, kitünik KANITZ idézett munkájából, a hol több KITAIBEL-féle (526. old.) és MAUKSCH-féle (543. old.) kéziratot említ, melyeknek már a címük is elárulja, hogy a helytartótanács rendeletére készültek.

Mivel ezen, KITAIBEL korára jellemző okmányai a magyar botanika történelmének bővebb magyarázatra nem szorulnak, azokat szösz szerint s eredeti írásmódjukban közlöm a 12—14. oldalon

A Pilishegy környékéről,

Aus der Umgebung des Pilisberges.

Irta: Lengyel Géza (Budapest).

Pest megyének legmagasabb orma nem hiába volt mindig botanikusaink élénk érdeklődésének tárgya. ASCHERSON és JANKA méltán örökítették meg nevét a pannóniai flóra egyik benszülöttnek vélt tagjában;

Unsere Botaniker haben der höchsten Erhebung des pester Comitatus nicht umsonst stets ein besonderes Interesse zugewendet, ja ihr Namen wurde durch ASCHERSON und JANKA in einem Pflanzennamen verewigt,

kár hogy a florisztikai kutatók a prioritási elv alkalmazásával botanikusainkat 'e név elejtésére kényszerítették.*)

A legújabb időkben is számos adat, sőt újdonság is került elő a Pilis-hegyről; másrészt pedig régebben jelzett adatok újból megerősítették. A Pilishegynék egyik nevezetes sajátága, hogy nagyon nehéz valamilyen növényt egy és ugyanazon ponton újra fellelni. Hatalmas maszszívját keresztül-kasul hálózzák többé-kevésbé járhatatlan gyalog- és kocsutak, melyek a tájékozódást nagyon bajossá tesszik. Ez a körülmény okozza, hogy számos onnan közölt érdekes növény csak nagy időközökben került ismét a botanikus szeme elé.

Magam is az utóbbi 2—3 év alatt többször megfordulván ezen a vidéken, egyrészt számos új termőhelyre bukkantam, másrészt régebbi közléseket beigazolvva láttam. Ily módon erősítettem meg már tavaly**), a *Scolopendrium vulgare* Sm. előfordulását, ez idén pedig SZABÓ ZOLTÁN dr. és ifj. CSOPEY LÁSZLÓ társaságában bőven gyűjtöttem az onnan közölt *Cyclamen europaeum*-ot. A *Cyclamen* a Pilis szent-keresztí oldalán fordul elő, a csúcsra vezető szokásos út előtt levő egyik gyalogút mentén. *Asarum europaeum* társaságában határozottan spontántenyeszetben fordul elő, még pe-

welcher durch Anwendung des Prioritätsprincipes leider zum Synonym einer lange Zeit hindurch dort endemisch gehaltenen Pflanze geworden ist*).

Auch in jüngster Zeit sind zahlreiche neue Angaben ja Novitäten vom Pilisberg bekannt geworden, andererseits aber sind ältere Angaben wieder bestätigt worden. Eine Eigentümlichkeit des Pilisberges ist, dass es sehr schwer ist, einen Pflanzenstandort auf ihm wieder zu finden. Sein gewaltiges Massiv wird durch eine solche Menge von mehr oder weniger gangbaren Pfaden und Fahrwegen durchkreuzt, dass die Orientierung ungemein erschwert ist. Dies mag die Ursache sein, dass zahlreiche von dort publizierte Pflanzen oft erst nach langer Zeit wieder vor das Auge des Botanikers gelangen.

Ich selbst habe sein Gebiet in den letzten 2—3 Jahren öfters begangen und habe dabei eine Anzahl neuer Standorte seltener Arten gefunden, andererseits aber ist mir die Bestätigung einiger sehr alten Angaben geglückt. So konnte ich v. Jahr**) das Vorkommen von *Scolopendrium vulgare* Sm. bestätigen, heuer aber, gelegentlich einer mit den Herren DR. ZOLT. SZABÓ und LAD. CSOPEY jun. unternommenen Excursion, konnten wir das dort sehr langer Zeit nicht wiedergefundene *Cyclamen europaeum* L. reichlich sammeln. Es wächst auf dem Abhange gegen Pilis-

*) *Vicia pilisiensis* ASCHERS. JANKA.

**) Növényt. Közl. IV. k. 1. f.

dig elég jelentős mennyiségben. Hogy eddig ott nem tűnt fel az első közlés óta, annak az lesz valószínű oka, hogy a Pilis e részét nem keresik fel turistáink és botanikusaink, másrészt pedig ilyen virágtalan állapotban a kapotnyak levelek közül nehezen tűnik szem elé. Ez a lelőhely egész természetnek látszik a *Cyclamen* földrajzi elterjedésében, hiszen BORBÁS a Balaton vidékéről, VRABÉLYI pedig a Mátrából szintén közli. Úgy látszik a magyarországi középhegység (Bakony—Vértes—Cserhát—Mátra—Bükk) az az útvonal, melynek trachytján egyes nyugoti növények északkelet felé terjednek.

Kár, hogy a SCHILBERSZKY KAROLY dr. említette *Lycopodium clavatum*-ot sehogysen tudtani fellelni.

A Pilis felé vivő turista út mellett (P.-Szántó előtt) egy fiatal erdőben néhány szép példány *Sarothamnus scoparius*-t (L.) LK. láttam; az irtások buja vegetációjából *Selinum Carvifolia* L. és *Peucedanum Carvifolia* (VILL.) érdemelnek fel-
említést.

Nem kevésbbé érdekes az a homoki flóra, mely oly sajátosan közelíti meg e hegység tövét Pilis-Csaba tájékán. *Traguracemosus* (L.) DESF., *Eragrostis minor* Host, *Andropogon Gryllus* L., *Polygonum arenarium* W. K., *Corispermum nitidum* Kt., *Salsola Kali* L. *Alyssum tortuo-*

Szent-Kereszt längs eines vor dem gew. Weg laufenden Fusspfades, u. zw. in Gesellschaft von *Asarum europaeum* und ganz sicher wild. Dass es seit der ersten Publication so lange nicht wiedergefunden worden ist, mag seine Ursache theils darin haben, dass die Touristen u. Botaniker diesen Teil des Pilisberges selten besuchen, theils aber, dass es in Gesellschaft des *Asarum*'s schwer zu finden ist. Auch ist der Standort pflanzengeographisch ganz begründet, da das *Cyclamen* von BORBÁS bei dem Plattensee, von VRABÉLYI aber in der Mátra angegeben ist; es scheint, als ob das Mittelgebirge unseres Landes (Bakony—Vértes—Cserhát—Mátra—Bükk) den Weg bezeichnen würde, welche einige westliche Pflanzen auf ihrem Vordringen gegen Osten eingeschlagen haben.

Ich bedauere, dass ich das von DR. K. SCHILBERSZKY auf diesem Berge entdeckte *Lycopodium clavatum* L. absolut nicht wiedertinden konnte.

Neben dem Touristenweg vor Pilis-Szántó sah ich in einem jungen Walde einige schöne Sträucher von *Sarothamnus scoparius* (L.) LK.; im üppigen Staudenwerk der Waldschläge aber *Selinum Carvifolia* L. u. *Peucedanum Carvifolia* (VILL.).

Nicht weniger interessant ist die Sandflora, welche sich so eigentümlicher Weise bis an den Fuss des Berges in der Nähe von Pilis-Csaba vordrängt. *Traguracemosus* (L.) DESF., *Eragrostis minor* Host., *Andropogon Gryllus* L., *Polygonum arenarium* W. K., *Corispermum*

sum W. K., *Gypsophilak* stb. valóságos *Rákost* varázsolnak elének. Egyesek közülök felmennek jó magasra a környező élő hegyeken, úgy hogy ottan az *Alyssum tortuosum* W. K. az *Allium montanum* SCHMIDT, s más egyebek, egymás szomszédságban teremnek.

A közeli szántóföldeken a vidékünkön elég ritka *Reseda Luteola* L. fejleszti hatalmas korbácsait: a *R. Phyteuma* L. pedig a Pilishegy közeli irtásiban szedhető bőségesen. Ugyancsak a Pilis vidékén szedtem egy másik, Budapest közvetlen környékén újabban elő nem forduló növényt: a *Specularia Speculumot* (L.) DC. a pilis-szántói ugarokon. FREYN, mint ritkaságot közölte a *Ludoviceum* és *Kőbánya* között elterülő vetésekből, a honnan azóta kipusztult; BORBÁS pedig Pilis-Csaba mellől azonban a Pilistől nem messze levő Esztergom megyében — FEICHTINGER szerint — már előfordul. DR. DEGEN úr közlése szerint már a kesztölezi vetésekben is elég gyakori.

nitidum KIT., *Salsola Kali* L., *Alyssum tortuosum* W. K., *Gypsophilak* zaubern die Sandflora des Rákos' vor unsere Augen. Einige Arten dringen ziemlich weit auf die Vorlagen hinauf, so dass man z. B. *Alyssum tortuosum* W. K. unter *Allium montanum* SCHM. und ae. beobachten kann.

Auf den umliegenden Aeckern ist die bei uns seltene *Reseda Luteola* L. zu finden. wogegen *R. Phyteuma* L. in den nahen Schlägen des Pilisberges in Massen vorkommt. Auch habe ich in der Umgebung des Pilisberges eine neuestens in der näheren Umgebung unserer Hauptstadt nicht wieder gefundene Pflanze, nämlich *Specularia Speculum* (L.) DC. auf den Brachen um Pilis-Szántó gesammelt. FREYN erwähnt sie als Rarität aus den Saaten zwischen Kőbánya u. dem Ludoviceum. BORBÁS fand sie bei Pilis-Csaba; unweit des Pilisberges im Comitate Esztergom ist sie (nach FEICHTINGER) schon häufiger; DR. v. DEGEN hat sie nach gef. Mitteilung schon auf den kesztölezer Aeckern in Menge angetroffen.

Bryologiai adatok a Magas-Tátra Flórájához.

Irta: Győrfy István (Makó).

II. közlemény.

(I. táblán, 6 ábrával.)

— *Hymenostomum squarrosom* Bryol. germ.¹⁾ I. p. 193. — *cfret*. Sokban hasonló a hazánk több pontjáról²⁾ s általánosan ismeretes *Hymenostomum microstomum* (HEDW.) R. BROWN-hoz, de a

¹⁾ E helyen is köszönettel adózom PÉTERFI MÁRTON (Déva) i. t. barátomnak, hogy e moha meghatározása feltülvizsgálásával fáradozni szives volt.

²⁾ JURATZKA *Laubmoosflora* p. 9; HAZSLINSZKY: *Magy. birod. mohfl.* p. 54; Hedwigia XLI. Bnd H. 6. p. 215; Oesterr. Botan. Zeitschr. XXXIV. Jahrg. 1884 p. 47; SCHUR: *Enumeratio* p. 854.; *Magy. botan. Lapok*. IV. (1905) évf. p. 16.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1906

Band/Volume: [5](#)

Autor(en)/Author(s): Lengyel Geza

Artikel/Article: [A Pilishegy környékérl, Aus dér Umgebung des Pilisberges. 15-18](#)